

VALAMIKOR EGY TÓNÁL

— Maga mit keres itt, öregem? Miért nem megy haza?

A 71-es áruda vezetője a lányokra kacsintott, akikkel együtt zárta be a boltot. Este hat óra volt és köd. Az öregember a kirakat előtt ült, a falból kiterpeszkedő betonpadkán. Konfekciós ruha volt rajta, fehér ing, nyakkendő nélkül. És nem hordott kalapot. A haja azonban fürtös csigákban tapadt homlokára, ami csak a sok kalapviseléstől szokik így. Nyilván parasztember, kalap nélkül? Az áruda vezetője nem tudta, miért furcsa neki ez az öregember, de azonnal szemet szűrt, amint lehúzta a vasrollót, ezért szólította meg. A lányok jó tréfát vártak, és előre kuncogtak; az árudavezető szeretett gúnyolódni. Az öregember azonban vagy nem hallotta, vagy csak úgy tett, mintha aludna, széles, csontos öklébe támasztott fejjel csak ült, mint egy kőszobor. De hogy ébren volt, elárulta fejének egy-egy gyenge ingása.

— Hallja! — markolta meg az árudavezető az öregember vállát. — Nem kényelmesebb otthon, apa? Még el találja ülni a fenekét! Ne hozzak ki egy párnát az üzletből? Klárikának vattapárnája van, úgy mégis jobb lesz, öreg, nem igaz?

A lányok kuncogtak, az öregember felpattantotta álmos, rémült szemét. Nem tudta, mit akarnak tőle, csak bámult. Eres, fittyedt bőré, vizenyős kék szeme volt, igazi öregemberszem. Nem tudta, mit akarnak, de látta, hogy a szavaira várnak.

— Az unokám! — mondta, és nehéz öklét kissé megnyitva, kérő-magyarózó mozdulattal tárta a bolt dolgozói elé. Az árudavezető ebből az egy szóból is megértette, hogy nem köznapi dolog történhetett az öregemberrel, de nem akart lemondani a tréfáról.

— Elhagyta valahol, öregem? Kicsit többet ivott, mint az asszony megengette volna, mi? és az unoka egyszer csak, a fene érti, hogyan, se itt, se ott! Így volt, mi? A lányok kuncogtak. De nem tudták levenni szemüket az öregember fából faragott, kemény és fájdalmas arcáról.

Az öregember megértette, hogy viccelődnek vele, de nem haragudott. Nem tudott semmi mást érezni, csak a kétségbeesett fájdalmat. Azt sem tudta, mikor hagyta el a kalapját. Ezek itt jó emberek, törődnek vele, az elsők, akik megszólították, mióta az a dolog történt. — Az unokám! — ismételte sírósan. — Kórházban! — Nem látszott, hogy sírna, egyszerűen elhallgatott, de ahogyan szemét egyik emberről a másikra kapkodta, az a riadt állat segélyt kérő tekintetét idézte.

— Ja úgy — visszakozott az árudavezető. A lányokat nézte, akik egymásután abbahagyták a nevetgélést. Kellemetlen eset, itt ül egy öreg paraszt kalap nélkül boltjuk kirakata alatt, és az unokája a kórházban van. Nem tudta, kérdezze-e tovább, mert akkor túlságosan belebonyolódik az esembe, és talán még haza sem mehet, pedig a felesége ma kedvenc vacsorájával várja: kacsasült, körtebefőttel. — Ja úgy. — Tehetetlenül nézegetett a lányokra. Aztán elszégyellte magát. — Na és, miért van kórházban az unokája?

— Autó! Elütötte! Az unokámat! — Az öregember ismét öklébe zárta tenyerét, szeretett volna saját homlokára ütni, de tudta, mi a tisztesség, hát várakozóan függesztette vizes párnás szemét a bolti emberekre, akiknek fehér köpenye kilátszott kabátjaik alól. Éles, világos csikok lebegtek szemével egy vonalban. Igen kicsire húzta össze magát az öregember. — Istenem, hogy számolok el vele a drága szüleinek. Mentő vitte be a kórházba, egyenesen ope-

rálni. Engem nem engedtek be hozzá. Egyenesen operálták. Tessék mondani, megmarad?

— Hogyne — mondta az árudavezető önkéntelenül. Ennyi állati rémület és fájdalom láttán képtelen lett volna bármi mást mondani. — Hogyne maradna meg. Ma már az orvostudomány... — tanácstalanul a kirakatba nézett, amit hideg neonok világítottak ki. Túl sok a rózsaszín, gondolta, olyan az egész, mintha egy csemegeüzlet volna, pedig Ofotért. Szemüveg, fényképezőgép. Mind fekete. Micsoda hülye kirakatrendezők vannak, rózsaszínűre hangolni egy ilyen kirakatot.

És ez az öregember. Meddig akar itt ülni? Amikor lehet, azóta meghalt az unokája.

— És mit mondtak az orvosok? — Klárika kérdezte, a másik lányba karolva. Lehet hogy fázott ebben a késő őszi ködben. — Súlyos?

— Nem kérem, nem mondtak azok semmit — felelt az öregember nyugodtban, megnyugtatta, hogy emberekkel beszélhet. Ökle hátával megtörölte egyik szemét. — Semmit sem mondtak, pedig kérdeztem. De az az öreg ápoló néni, aki elküldött, azt mondta, legyek nyugodtan, ők mindent megtesznek, mindent. Nem lehet, hogy én az unokám nélkül menjek haza, a fiam csak kérdené, hát apa, hol maradt Istvánka? És én mit mondanék neki? Hogy számolok el az unokával?

— És maga itt akar ülni, ameddig az unokáját kiadják a kórházból? — Az árudavezető enyhe bosszúságot érzett. Pont az ő boltjuk kirakatát szemelte ki ez a szerencsétlen öreg szivar. — Hideg az éjszaka, papa, menjen valahová. Nincs ismerőse?

Az öregember csodálkozott. Váratlanul érte ez a gondolat. Eddig eszébe se jutott, hogy neki még kell valamit csinálnia, azonkívül, hogy elviseli a rettentő fájdalmat. — Ismerősöm? — kérdezte megütközve. — Nem, az nincsen. A nyugdíjam ügyében járok én itt, tetszik tudni, kevesellik a munkaegységet a tíz év alatt. Halász vagyok én, nyugalmazott halász. — Furcsa volt ez, nyugalmazott halász, még ebben a tragikus hangulatban is. — Nem akartam én hozni az unokámat, öregember vagyok, hogy vigyázzak rá? A kedves feleségem erőltette, hogy úgyse volt még városon, meg az én szemem gyenge, legalább vigyáz rám. Aztán csak elhoztam, délelőtt nem is volt semmi baj, nagyon tetszett neki ez a sok minden, vettem neki egy piros fegyvert is a boltból, játékfegyvert, de nagyon örült neki! Aztán...

— Na igen — vágott közbe az árudavezető, a kacsára és haragos feleségére gondolva. — Milyen is a kisgyerek. De maga, bátyám, nem ülhet itt napokig.

— Napokig? — rebbent meg az öregember.

— Hát holnapig — helyesbített a boltos. — Legjobb, ha szállodába megy. Tudja, merre van a szálloda? Jöjjön csak, én arra megyek, elkísérem.

— Igen, igen — mozdult az öregember —, az lesz a legjobb. Aludtam én sokfelé kérem, leginkábbat a szabad ég alatt. Megszoktam.

A lányok elköszöntek, az árudavezető megbékélten elballagott az öregemberrel a szállóig. Na ez az, bátyám, itt menjen be nyugodtan és kérjen szobát. Aztán csak ne aggódjon, holnap majd többet tud. Lehet, hogy már felöltözve várja az a gyerek magát!

— Ugye, ugye? — simogatta az öregember az árudavezető fehér kezét, amíg erőtlenséggel szorította a másikkal. — Erős gyerek az, és ma már mindent tudnak az orvosok, hallottam, még a tecchalálból is visszacsalsják az embert! Köszönöm magának, kedves uram, amiért ilyen jó hozzám, igazán, magam

csak ültem volna ott, köszönöm, hogy vigaszt adott nekem. A jó Isten áldja meg érte!

Most hát ott volt a szállodánál. Kék neonbetűk hirdették, hogy Hotel, alatta, kissé balra piros betűk, hogy Étterem. Mellette még kisebb sárgák: Falatozó. Ahogy elolvasta a szót, megcsikarta a gyomra. Persze, ma még semmit sem evett. Reggel, mert ideges volt, délben, mert eljárták az időt, az-án... De nem tudta, egyen-e? hogy kell-e engednie a gyomra követelésének? Hanem egy pohár pálinkát, azt jó volna meginni. Hogy ereje legyen, hogy holnap korán reggel kimenjen a kórházba. Az volna jó, ha felöltözve várna az unoka. Már így is baj lesz, hogy miért nem mennek haza estére? De gondolják, talán maradni kellett, nem egy ugrás a város. Majd a hajnalival. Istenem, csak úgy legyen, reggel várja őt az unokája.

Benyitott a falatozóba.

Olyasmi volt ez, mint otthon a falusi kocsmá, annak is tiszta terítékesek már az asztalai, csak nagyobb. Egyszerű emberek ettek mindenfelé, és nagy pohár söröket, fröccsöket ittak. A pörkölt szagára összefutott szájában a nyál. Érezte, amint a szája szélére csordul. Pörköltet és egy deci pálinkát rendelt. Egyszerre hozta meg a nyüzött képű, sovány pincér. — Jó étvágyat. — Az öregember vágyakozva bámulta a párolgó pörköltet, de a toroka összeszorult. — Mindegy, étvágy vagy se — mondta —, nekem ez már mindegy. — Ugyan? — viccelt a sovány pincér —, minek örüljön az ember, ha már egy jó pörköltnek se örül? Talán nem szereti, apa? Rendelt volna mást! Halat!

Az öregembert megütötte a szó. Hal. A hajnali halászatok. De az unoka a kórházban van. — Halat? — még mindig csak nézte az ételt és az italt, nem nyúlt hozzá. — Azt szeretem. De sokat megettem életemben. — Felnézett, de a pincér már eltűnt. Így hát magának folytatta: — Sokat megettem, bizony, sokat. — Várt, hátha visszatér a pincér, mert megszerette volna még mondani neki, hogy azért nem tudja, egyen-e, mert az unokája a kórházban van. De a pincér ott sündörgött a terem távoli végében, erre nem jött. Bizonytalanul kinyúlt hát a pohárért, óvatosan megfogta, de még nem ivott. Kedves ember volt az a boltos, hogy törődött vele, különben még ott ülne a hideg kőben, most érzi a hátát, átfázott. Sokat átfázott azelőtt az éjszakai halászatokon, most már nem szabad többé megfáznia. Jól fog esni a pálinka. Jól. Meggyőzte magát, óvatosan ajkához emelte a poharat, megszagolta, és ügyesen bajusza alá lötytyintette, nyitott szájába. Az ital végigperzselt a torkát. Krárogott. Az idegesség görcsös szorongását oldotta a pálinka; felsóhajtott, ásitásszerűen: — Istenem, istenem...

Szabad? — kérdezte asztalánál egy ember, üres széket fogva.

— Hogyne, szabad — bólogatott. Még örült is neki, hogy nem kell egyedül lennie. De többet nem mondott, csak ráemelte szomorú szemét az idegenre.

Az érkezett kockás inget, bőrkabátot viselt, zsiros tokája borotvátlan, keze fején szénpor. Valami fuvaros lehetett, alig fiatalabb a halásznál. Kissé hörögve beszélt, de erőteljesen. — Ez igen — szaglászott a másik féldeci pálinkára —, ennek illata van. Okos, hogy mindjárt két felet rendelt, nem kell várnia, ha úgy kívánja, hogy igyék! — Szomjas? — kérdezte az öregember. Nagy jószág szállta meg. — Vegye el, majd kérünk másikat. — A fuvaros szabadkozott, de aztán elkapta a poharat, és gyorsan felhajtotta a szilvát. — Köszönöm, ember, ez nagyon kapóra jött. Ez az átkozott kód! Ilyenkor mindig berekedek! Mert van egy piszkos dög lovam, egyik a kettő közül, hát az nem is jó! Az maga a sátán, tudja. Arra ha nem ordít az ember, füle botját se mozgatja. Egyszer úgy berekedek, hogy többet az életben azt se nyögöm ki, anyu.

— Anyu? — csodálkozott az öregember. — Miért éppen anyu?

A fuvaros dőcögve kacagott. — Hát anyu. Így hívom a feleségemet. Derék kis segges mama az, négy gyerek anyja, hallja? de mind a négy kölyök mint a bivaly! Anyu, anyu, ezek szoktattak rá, mindig kell nekik valami. De maga miért nem eszik, hallja?

Az öregemberen mint a villanyáram futott át, hogy ő most nem szórakozni van itt. Hanem, mert... szinte felnyögött. — Az unokám.

— Na — hökkent meg a fuvaros. — Mi baj vele?

— Kórházban. — A fájdalom, hogy némileg megpihent tőle, most újult erővel kezdte döngetni az agyát.

— Sérve van? Minden kölyöknek sérve van. Ugrálnak.

— Nem. Nagy baj történt. Egyszer csak meglátott valamit a másik oldalon, kikapta a kezét az enyéből, vagy nem is, éppen rágyújtottam, de csak egy pillanat, át akart szaladni az úton, aztán jött egy autó... — az emlékezés most olyan világosan rajzolta ki az eseményt, hogy az öregember elsápadt, és homlokán kiütött a veríték — ... és amit láttam, az valami rettenetes! Én jószágos Istenem, hát lehetséges ez velem?!

A fuvaros döbbenet hátrább húzódott, élesen vizsgálta asztalszomszédját. Ki hitte volna erről az öregemberről, amilyen kemény fából faragták, előtte a pörkölt és a két féldeci, hogy ilyesmit cipel magában. Tudta, hogy ezt csak pálinkával lehet elviselni, ezért minden további nélkül felordított: pincér! Pincér! A rekedt, hörgő, de vad erős hang mindenkit arra készítetett, hogy odaforduljon. Az öregember a sok ráirányult szempártól megzavarodott. — Nem tehettem róla — magyarázta a fuvarosnak, kifordított kézzel —, igazán egy pillanat volt! Ki gondolta volna, hogy az a gyerek át akar futni az úton! Sose járt még városban, csak ma, velem! Én nem is akartam hozni, a nagyanyja erőltette, hogy csak vigyem, legalább vigyáz rám! És itt van! Most hogyan számolok el vele a fiamnak? Én Istenem, mit mondok a fiamnak? Amikor úgy szereti, mint a szeme világát! — A fuvaros nagyot fújt. — Hát meghalt? — Nem, ilyet kimondani se szabad! — Kapált mindkét kezével az öregember. — A kórházban van, és megtesznek érte mindent, azt mondta az egyik nővér. — Hát akkor nyugodjék meg, ne fesse itt az ördögöt a falra! — A fuvaros négy féldeci pálinkát rendelt. — Hiszen, ha tudnám, hogy holnap felöltözve vár engem Istvánka. — Holnap felöltözve? — a fuvaros furcsállóan pislogott. — Maga tényleg azt hiszi, hogy holnap felöltözve várja magát? Hát akkor minek esik így kétségbe? — Az öregember ingatta a fejét: — Hiszen, mondom, ha tudnám! De az orvosok nem mondtak semmit, csak egyenesen operálták. — Operálták? — a fuvaros legyintett az asztal alatt. — Akkor meg hogyan gondol olyat, hogy holnap felöltözve várja? — Hát nem? — Hát nem bizony. Akit operálnak, annak feküdni kell.

Az öregember teste valósággal kihült. Hogy még holnap se viheti haza a kisfiút az apjához? Ha egyáltalán jobban volna. Akkor se? Hát mikor? Hát mit gondolnak azok otthon? Mit fognak mondani? — Holnap se? — kérdezte kínnal. — Ilyesmi nem lehetséges?

A fuvaros sajnálta az öregembert, de nem akarta becsapni. — Holnap se — mondta keményen, de ugyanolyan határozottsággal asztaltársa kezébe nyomta a poharat. — Nem is ez a fontos, hanem, hogy újra egészséges legyen. Na, igyék! És egyen már, az isten áldja meg, azzal se jobb, se rosszabb nem lesz!

— Akkor — mondta az öregember halálra váltan —, akkor holnap se. És holnap déltájt biztos bejön a fiam, mert aggódni fog értünk. Bejön és megkérdi, hol az ő kisfia? És akkor nem tudok neki mást mondani,

csak azt, hogy a kórházban van. De hogy történt? Fogja kérdeni, és úgy fog szenvedni, hogy azt én nem bírom el. Hogy történt? Hát úgy történt, felelek, hogy együtt álltunk egy sarkon, Istvánka meglátott valamit a másik oldalon, és egyszercsak kiszaladt az útra. Hát maga nem fogta annak a gyerekek a kezét? — Az öregember látnoki szemmel bámult az asztalra. — Fogtam, hogyne fogtam volna én fiam, fogtam bizony! Úgy vigyáztam rá, idegességemben még a fejem is fáj, tudod, én se szeretem a várost, a sok autót, motort, de akkor épp rágyújtottam. Csak egy pillanat volt, annyi, amíg a gyufa lobban. Egy kézzel nem lehet rágyújtani, fiam, tudod te is. De miért gyújtott rá? Hát bizony, nem kellett volna. De már úgy éreztem, nem tudok meglenni a füst nélkül. Egy pillanat volt, fiam, hidd el, én nem tehetek róla! Én igazán nem tehetek róla! Öregember vagyok, nem mozdulok olyan könnyen, mint te, mire az embernek ilyen korban megéri a gondolata, addig egy kisgyerek kifuthat az útra, hiába látom, hiába tudom, hogy ez nagy baj, a kezem még a gyufát szorongatja, és szipákolok, hiába akarnék eldobni gyufát, mindent, és szaladni utána, a testem nem engedelmeskedik, hirtelen nem is tudom, mi történik, csak látom, azt a... azt a... jaj én jó Istenem, ... Istvánka nem tud megállni, és egy kék, nagy autó... — az öregember ingatta a fejét mérhetetlen fájdalomában.

— A jóságát — nyögte a fuvaros, és izgett-mozgott a széken. — Nem irigylem magát, hallja? Nekem négy kölyköm van, de ha elveszíténék egyet is, anyu levágná a fejemet. Nem is mennék haza, higgye el.

— Ugye? — az öregember szívét marokba szorította a bizonyosság. — Ugye maga se menne haza? Hát én mit mondok holnap a fiamnak?! Legjobb lesz, ha elmegyek. Elmegyek valamerre, én soha többé nem megyek haza.

A fuvaros meghökkent, hogy valami rosszat szőtt. Még ez a fájdalomtól bolondult ember csinál valamit magával. — Ne vegye szó szerint, amit habogok, hallja. Hisz maga mondja, hogy holnapra jobban lesz az a kisfiú. — Hiszen, ha tudnám! — Igyunk már, többet ér az okos beszédnél is.

Ittak.

De az öregember ugyanott folytatta, ahol elhagyta: — Az lesz a legjobb, ha elindulok, és nem megyek többet haza. — Bolondság — vitatkozott a fuvaros —, mit ér vele? Meddig jut? Mit akar otthon nélkül, pénz nélkül, öregember léte? Meg aztán, hiába megy akárhova, sose hagy nyugtot magának, hogy mi is lett az unokájával? Ha szereti. Ha igazán szereti. — Hogyne szeretném! Milyen drága gyerekek az! Csak mászott az ember ölébe, simogatta az államot, pedig szúrta a kis tenyerét a szőr, nagypapa, meséljen hát, hogy volt, amikor kifogták a harcsakirályt? Mindig ez érdekelte, pedig elmondtam neki százszor. — Na ugye. Lássá, hiába megy akárhova, mindig az unokájára gondol.

Az öregember sokáig nézegette az asztalt, a terítő mintázatát, aztán görcsösen sóhajtott. — Akkor meg, legjobb ha elpusztítom magamat. — Na ne! — De igen, hát hogy tudjak élni, hogy mindig az eszemben, minek engedtem el a kis kezét! Minek gyújtottam rá, ezér futott ki az útra, egyenest az autó alá! Hát én már mindig ebben éljek?

A fuvaros gyorsan megitta a másik pohár pálinkát is. — Nem jól gondolkodik, ember! Ami volt, azon úgyse változtathat! Ha gyötri magát, hát gyötri! Azért férfi, hogy elviselje! Nézzon szembe vele, az a legjobb. Ha hibás volt, hibás volt! Most az a fontos, hogy a gyerek meggyógyuljon, a többi mellékes. Különben se biztos, hogy nagy baj esett az unokájával, és maga öregember, senki se hibáztathatja, hogy elfutott maga mellől. Lássá — a fuvarosnak jó gondolata támadt —, voltak ott rendőrök, igaz? — Voltak. —

Lássá, voltak rendőrök, és magát elengedték. Ha hibázott volna, letartóztatják, nem igaz? Ez a legjobb bizonyíték, hogy maga nem hibás. Na ne gyötörje magát, hanem egye már meg azt a pörköltet, ráfagy a zsír.

— Az nem baj — mondta a halász —, jó az hidegen is. Sokat ettem hidegen, mikor éjszaka portyáztunk a folyón, s az esőben nem volt kedvünk tüzet rakni újra. Igazán azt mondja, hogy ha hibáztam volna, most nem volnék itt? — Igazán. Most nem volna itt, lássa ez az igaz. — Akkor a fiam se szólhat semmit.

— Furcsa ember maga — mondta a fuvaros, kigombolkozva. — Mindig azt emlegeti, hogy mit szól a fia. Hát a fia nem a magáé? Nem maga tartozik érte felelni? Akkor az unokájáért se kell beszámolni olyannak, akinek nem tartozik beszámolással, mert érte felelős. Látom, nem érti. Hát a fia a magáé, igaz? Ha nem volna, akkor unoka se volna. Végső soron magától indul el az egész; a maga vesztesége nagyobb, mint a fiáé, mert minden gond a magáé. Hát minek számoljon be akkor a fiának? Elég, ha magának beszámol.

— Bizony, elég — az öregember előkaparta cigarettás dobozát. Látszott, hogy nem szokta meg a vékony rudacskákat, időtlenül fogdosgatta két ujjal. — Azért is gondoltam, hogy legjobb, ha elmegyek.

— És akkor talán megszabadul a gyötörődéstől? Ne vicceljen. Na, mégse eszik? Hallgasson rám, igyék és egye meg a pörköltet. Nem ez az első eset, amikor nincs kedve enni, nem igaz? És mégis itt van. Minden elmúlik, és ha nem múlik, hozzátörődik az ember. Az a ló is viseli az istrángot, améknék varas a háta. Nincs másképp.

— Nagy igazat mondott — bólogatott az öreg halász. — Apám mondogatta mindig nekünk, gyerekeknek, hogy élni kell, ha már születünk, akár-hogyan, de élni kell, ez az Isten rendelése. — Isten, nem isten — legyintett a fuvaros, mit tudjuk mi azt, miért kell élni, de hogyha az embert bekaparják, akkor mindörökké vége, az hétszentség. — De hát igazán nem tehettem róla — tört fel az öregemberből újra a fájdalom —, az öregember nem tud olyan gyorsan mozogni, az esze se forog úgy, mint a fiatalabbnak. Mire odanéztem, már futott, mint a nyúl, és... még a gyufa is a kezemben volt. Ebben a kezemben — mutatta vastagbőrű sötét ujjait. — Minek is kellett nekem rágyújtani! Ha én ezt tudom, ezt a borzalmat, ami történik, inkább soha az életben rá nem gyújtok! Elhiszi nekem? Soha! Pipára se! Pedig az, ötven esztendeje, ki nem hullott a fogam közül. Máma csak azért nem hoztam, hogy ne bajlódjak vele, ezért cigarettázok.

A fuvaros elkapta a pincért, fizetett. Mindent kifizetett, csak a pörköltet nem. A halász szabadkozott, de a fuvaros öblös hangja elnyomta. — Tudom én, milyen az, amikor bajban van az ember. Legjobb az ilyesmibe gyorsan belétörödni, nem mentegetőzni, nem mosakodni, maga előtt úgyse mosakszik ki az ember sose. Így van, és kész. Jobb, ha így gondolkozik, mert teszem azt, mi lesz, ha a gyerek nem javul? Előfordulhat, isten ments, nem azért mondom, hanem a maga érdekében. Mi lesz, ha netán... na érti? Jobb, ha elkészül az ember a rosszra, akkor legfeljebb kellemesen csalódik. És hogy hibás, vagy nem hibás? gondolja azt, hogy hibás. Ez a legrosszabb. De akkor van ereje felkészülni a következőkre. Élni kell, jól mondta a kedves édesapja, én meg csak azt mondom, hogy a varas hátú ló is húz. Próbálna csak ne húzni. Na, isten áldja magát.

— Magát is — mondta az öregember, szeretne volna visszaültetni a fuvarost az asztalához, hogy megvitassa ezeket az utolsó mondatokat. Mert ezek úgy beléültek, mint roppant, nyirkos hideg békák. De a fuvaros tudta ezt, és sietett. — Felkészülni a rosszra — motyogta maga elé a halász. — De

hiszen elmagyaráztam, hogy nem vagyok hibás . . . , öreg ember nem ifjú ember . . . , jóságos Istenem, hát nincs igazságom? . . .

— Hallja, öreg, hát mégse ette meg a pörköltet? — szidta a sovány pincér, kétszer olyan árkos szemmel, mint néhány órával előbb. Ezért kár volt rendelni! Sajnos, ki kell fizetni, mindjárt zárunk.

Tehát órák óta üldögélt már? Nem tudta. Fizetett és kibotorkált az utcára. Nem volt részeg, négy-öt féldeci őt sohase verte le a lábáról. Mégis jólesett az éjszaka hidege. A ködben meggyúltak a neonos lámpatestek, s a leereszkedett felhők fehér füstként hömpölyögtek az utcán. Lassan indult meg, mint akinek mindegy hova megy, s tényleg így volt. Kissé borzongott, de azért elbámult a város éjszakai szépségén, amit fokozott ez az átvilágított habkönnyű köd. Egyszer egy városi ember megkérdezte tőle, mit szeret a legjobban? Azt felelte, a hajnalokat a folyón, amikor párállik a messzeség. De ez a köd is jó volt, eltakarta a város nagyobb részét, eltakarta őt is, mintha nem a szabadban, hanem valami nagy teremben lett volna. Határozottan otthonos volt.

A kékfényű „Hotel” felirat alatt sárga fénynyaláb verte át a fehér gomolyagot. Az üvegajtón át benézett. Barátságos szobafélét látott, barna pulttal, amögött egy leányt. Sose látott még szállodáslányt. Vonzotta az a csendes melegség. Nagyon fáradt volt.

— Nincs szobánk — mondta a lány, amikor bekopogott. — Sajnos.

— Értem. Igazán sajnálom, nem tudtam. De az ember ugye, próbálkozik. — A lány értetlensége zavarta, ezért folytatta. — Már ne haragudjon, hogy ilyen későn zavarom, de szálloda, gondoltam, itt kapok helyet. — A lány közönyösen magyarázta: — Szobát előre szoktak foglalni, kérem, most minden helyünk telt. — Igen, igen, bizonyosan előre kellett volna szólnom, de hát én most nem tudok semmit. Semmit sem tudok. Tetszik tudni, az unokám. Kórházban van. Baleset érte. És most itt vagyok, senkim ebben a városban. Tetszik érteni. Hát ezért zavarkodtam, de már megyek is. — Várjon — mondta a lány —, hadd gondolkozzak. De nincs, igazán sajnálom, nincs egy talpalatnyi hely se. Maga pedig nem tud hova menni, ugye, bácsi? — Nem tudok, sajnó, de mindegy nekem, igazán mindegy. Ugyis eljön a reggel. — Hát várjon már, legalább pihenjen meg. — Bizalmatlanul szaglászta, az öregember zavartan magyarázkodott. — Azt tetszik gondolni, ittam? Igen, keveset. Itt ebben a kocsmában, de volt hol üldögélnem. Nem vagyok részeg egy cseppet sem. — Na, üljön le, bácsi — intett a lány az egyik fotelre. — Ez ugyan nem szabályos, de hát ha magának nincs hova mennie. Hideg van kint, ugye? — A lány visszasétált a pultja mögé, eligazította nagykönyvét, játszott a ceruzájával. Az öregember beleült a fotelbe, és elengedte izmait. Jó volt itt, meleg és kedves. — Hűvös van. Hideg éppen nincs. Hűvös. Nyirkos idő. — És mi történt a fiával? — Nem a fiammal, az unokámmal.

És végre lassan, aprólékosan elmondhatta az egészet, attól kezdve, ahogy tegnap elhatározták ezt az utazást. És lám, ez a szállodáslány nem szólt közbe, ez nem csinált mást, csak figyelt. Még a fekete ceruzáját is letette, fejét öklére hajtotta, és szinte itta az öregember szavát. Sokáig tartott, amíg az utcasarokhoz ért az elbeszélése, amíg arra a kis részletre is kitérhetett, hogy a fiú azt kérdezte tőle: hát abban az üzletben mi árulnak el, nagyapa? — Ott, kisfiam? — kérdezem, és a zsebemből kiszedtem ezt a dohánypaklit, mert már reggel óta se szívtam —, ott madarat árulnak. — Milyen madarat? — Mindenfélét — mondtam neki, pedig csak egy trafik volt, de hát milyen a gyerek, mindig mesélni kell neki —, ott mindenféle madarat árulnak, Istvánka, pirosat, zöldet, kéket meg talán majmot is. De neked nem szabad meg-

nézni, mert még ott fognak és kalitkába csuknak. Alig mondom ki ezt, és veszem a gyufát, lángra lobbantom, a szemem már a gyereken, hát az kifut az útra, neki a másik oldalnak. Én csak nézem, látom, hogy jön egy nagy kék autó, az unokám megtorpanna, de nem tud, aztán... én uram, Istenem... — az öregember kezébe rejtette arcát.

— Szörnyű — susogta a szállodáslány a pultnál. — Rettenetes... És megmarad szegényke?

— Nem tudom. Ki ezt mondja, ki azt. Nem tudom. Én, aki sose bántottam senkit, miért éppen én vagyok ilyen szerencsétlen? Inkább engem ütött volna el az az autó! Hát így vagyok én itt, látja!

— Mással is megtörténhet ilyesmi — vigasztalta borzadva a lány. — Vannak balesetek. Azt hiszi, az a gépkocsivezető jól érzi magát? Van egy ismerősöm, aki véletlenül elütött valakit, és az meghalt. Mit gondol a bácsi, tud az megnyugodni? Pedig a rendőrség felmentette, nem ő volt a hibás. De mégiscsak emberélet volt az! És hiába minden vigasz, az ismerősöm már egészen beleőrült a felelősségbe, hogy az ő kocsija gázolta halálra azt az embert. Az ember nem lehet eléggé óvatos.

— Igen, igen — kapaszkodott a gondolatba az öregember, ki tudná előre, mit hoz a következő lépése? — Némi vigaszt nyújtott, hogy nincs egyedül ilyen gyötrelemben, lám, mások is kínlódnak véletlenségből. — Én is itt vagyok, látja, bizonyosságul, hogy nem vagyok hibás, de hát az embernek fáj, hogy az unokája... hogy miért engedtem el a kezét! Hiszen, ha tudná előre! De sok mindent másképp csinálna! Bár előfordul, hogy előre tudja, hogyan történik, mégsem cselekedhet másképp.

— Ezt hogy érti, bácsi?

Az öregember körülményesen cigarettát kapart elő, gyufát, aztán mégse gyújtotta meg. — Amikor valami arra kényszeríti, hogy úgy kell cselekednie, ahogyan cselekszik. — A háborúra gondol? — Arra is. Akkor parancsra teszi, amit tesz, máskor meg másért. Például, mikor viharban mentünk felszedni a varsát, mert kellett a hal. Olyan vihar volt, de olyan... úgy törtek derékba a magas nyárfák, mint ez a gyufaszál. Mégis mentünk, mert kellett a hal, bár voltak, akik félték, de mi, tapasztaltabbak kigúnyoltuk őket; mit félték, tán, hogy meghaltak? — És meghaltak? — Nem, szerencsére nem. De isten csudája volt, hogy nem haltak meg. Tudtuk, hogy az életünkkel játszunk, mégis mentünk, szégyelltük volna egymás előtt, inkább halt volna meg egy pár belőlünk. Mert ilyen az ember. Persze, máskor meg tudja az ember, mi lehet, és mégis megcselekszi, mert például becsületből sem tehet másként.

— Ezt nem egészen értem — mondta a lány, behajtva könyvét, hogy kényelmesebben könyökölhessen a pulton. — Hogy lehet becsületből ember-halál?

— Lehet. — Az öregember szájába vette a cigarettát, megszívta, aztán hogy gondolkozni kezdett, észre se vette, hogy rágyújt. — Velem is volt ilyen például. Egyszer három emberemet vesztettem, egy halastónál. Sok száz holdnyi halastó volt az, egy nagyságos úré, és rám volt bízva az a teméntelen hal. Volt négy emberem, ezekkel dolgoztunk ott. Nem voltak igazi halászok, annak szülni kell, de hát én alaposan begyakoroltattam őket. Nem volt semmi baj. A nagyságos úr nagyon szeretett engem, derék úriember volt, mindig kalapot emelt nekem, ha találkoztunk. Én aztán, hogy valami különbség legyen azért, a magam kalapját nem tettem fel. „Tegye csak fel” mondta nekem mindig, megfázik a kobakja.” Kobakot mondott. Először nem is értettem. — Megjegyzem, ma is él ez a derék ember. Dél-Amerikában van neki birtoka. — Derék ember — jegyezte meg a lány pittyesztve —, ismer-

jük ezeket a derék embereket. — Miért? — védte a halász. — Tudja, mit tett ez az én gazdám? Mikor jött a felszabadulás, és ő kocsira pakolt, magához hívatott. „Idefigyeljen, mondta, én most elmegyek, és talán sose jövök vissza többet. Még meg is rémültem, hogy akkor nagyságos úr, mi lesz a halastóval? Mi lesz, mi lesz, mosolygott, hát az lesz, hogy a magáé lesz.” Nekem adta, gazdálkodjak vele, éljek belőle. Sok száz holdat! Ilyen egy derék ember volt az, nem azért, hogy nagyságos úr volt, tudom én, legtöbbje bitang volt, de ez nem, ez kivételes. — Hogyne — mondta a lány, és csodálkozott, hogyan lehet ennyire ostoba egy öregember —, milyen derék is volt a nagyságos úr, hogy magának adta a sok száz holdat, amikor nem vihette el. És persze, tudta, hogy a sok száz holdat úgyszólván az állam veszi birtokába a szocializmusban, mert nem tűri a kizsákmányolást. Erre miért nem gondol maga? — Gondolok, kérem szépen — szepten meg az öregember, hogy így kioktatták —, de csak most már, tetszik tudni, de akkor ki tudhatta még, hogy lesz, mint lesz? Eleinte az állam se vette el a halastavat, hanem meghagyta, hogy irányítsam tovább. — És magára íratta? — Dehogy. Hogy íratam volna, amikor a másé volt. — De magára hagyta a nagyságos úr, nem? — Rám hagyta, persze, de hogy fogadhattam volna el olyan töméntelen vagyont? Nem születtem én nagyságos úrnak, becsületes halászember voltam egész életemben.

A lány úgy bámulta az öreget, mint valami kövületet, ami itt ragadt az őskorból, és most véletlenül kivetette az idő. A halász pedig igyekezett összeszedni gondolatait, hogy befejezze azt, amit kezdett. Nem szerette, ha valami befejezetlenül maradt. — Egyszer csak jött a hír, hogy itt vannak az oroszok. Még színüket se láttuk, amikor a szomszédos falvakból megindultak a szekerek neki a halastónak. Egyikünk mindig kint őrködött, mert iszonyú sok érték volt abban a tóban. Én éppen ebédeltem, amikor bekarikázott hozzám az egyik emberem, s jelentette, hogy sok szekér táboroz a tó közelében, és bontják a gátat, rabolják a halat. Na én is biciklire! Gyerünk, mind a négyen! Nem öten, mert az egyik nem volt akkor otthon. Megyünk négyen, hát már egy helyütt kibomlott a gát, ömlik az ár, és ki a rengeteg hal, fetreng a sárban, az emberek meg szedik, hányják a szekérderekbe. Mi van itt?! — ordítottam —, elég legyen! Takarodjatok innét hazafelé! De hogy ők nem takarodnak, hanem takarodjunk mink, ha jót akarunk. Egyre több szekér jött, sokan voltak, mi meg négyen. Az én embereim már féltek is, menjünk, ne haragítsuk ezt a sok embert, háború is van, kiéheztek, hagyjuk őket. De a becsület! Rám bízta ezt a halastavat, most hagyjam pusztulni, ebek harmincadjára? A halak fele úgyszólván sárba döglik, semmi lesz belőle! Ilyen pazarlást, ilyen retentő rablást! És ezért én vagyok a felelős! Nem, és nem, ezt nem hagyhatom! Voltak ott szerszámok, hát felkaptam az embereimmel, és gyerünk! Majd észretérnek, ha más eszközhöz nyúlunk. Tudtam én, hogy könnyen vérre megy a dolog, abban az időben, és mi csak négyen. De ha ott pusztulok is, csak nem hagyhatom a becsületet! Nekem ne mondhassa senki életemben, hogy rabolni hagytam a másét, amit reám bízta! Félték az embereim, de én példát mutattam, akkor nem ilyen gyenge ember voltam, hanem valaki! Mikor aztán osztani kezdtük a magunkét, egyszer csak megszólalt valahol egy puska. Jobban mondva géppisztoly. Kié, kié nem, sose tudtam meg. Én is kaptam egyet a lábamba. De megmaradtam. Az én derék három emberem ottmaradt. Mikor a szekeresek látták, hogy emberhalál van, közécsaptak a lovaknak. Úgy maradtunk ott mi négyen, a sárban fetrengve, a halakkal. Engem aztán hazavittek, a három emberemet eltemették. Hát így van ez, kisasszony, van néha, mikor az ember becsülete

fontosabb mint az élete. De ennek, ami ma volt, nem kellett volna megtörténnie. Hogy miért engedtem el a kezét! Mit tudja azt egy gyermek, mi vár rá az úton, és mindez azért, mert szerettem volna rágyújtani. Miért vagyok én ilyen szerencsétlen?

A lány borzadva ült a pult mögött. Ilyen közelségét még nem érezte a halálnak. Apja, a lakatosmester, sose mesélt ilyen összefüggően háborús élményeiről. Elütötte azzal, hogy nem való gyereknek. „Örüljete az életnek” — szokta mondani — „ami volt, az volt, ti csak ázzal törődjete, ami lesz”. Lehetséges, hogy az ő apjának is voltak efféle dolgai? Nem lehet! Az apja barátságos mosolyát, szelíd nagy mozdulatait látta, azok nem hazudhattak. De ez az öregember se tudja tán, hogy mit csinált! — Maga, bácsi, még mindig úgy tartja, hogy nem volt értelmetlen feláldoznia három emberét?

— Mit tetszik kérdeni, kisasszony? — A lány nehezen formálta meg másképp a kérdést. — Hogy érdemes volt a három emberét odadobni a halálnak? — Az öregember ráemelte fáradt, vizes kék szemét. Mint a szentképek Krisztusa, gondolta a lány, és ez az ember gyilkos. — Odadobni? Dehogy dobni, dehogy dobni . . . — az öregember megsomjazott, de nem akart zavarkodni emiatt, hát nyálat gyűjtött, s azt nyelegette. — Én mentem elől. Meghalhatam volna. — De maga még mindig nem látja be, hogy kár volt szembeszégni a szekerekkel? Hogy az a halastó nem a maga nagyságos uráé volt, hanem azoké a szegény parasztoké, akik egyszer, életükben végre először maguk akarták lehalászni a halakat? És maga ellenük küldte az embereit! Hát kiért? A nagyságos uráért? Hát nem látja be?

Az öregember nagyon fáradt volt. Igyekezett követni a lány gondolatait, de csak nehezen sikerült. — Hogy kié volt a halastó, kié nem, az mindegy. Másé volt! Az ember, ha becsületben akar élni, nem nézi, életét teszi-e rá, vagy halálát, ha úgy hozza a sora. Ki tudta azt még akkor. — A lányt feldühítette ez a makacs ostobaság. — Tudja, mit tett maga, bácsi, ezekkel az emberekkel? A halálba küldte őket. — Különösen csendes volt az éjszaka, a lány szavai sokáig ott keringtek a teremben. Ez túl erős volt, gondolta a lány, de az apjának is megmondta volna, talán még durvábban. Undorodott a hazugságtól. Az öregember végre megértette, mit akar mondani neki a fiatal.

— Azt mondja, a halálba küldtem őket? Miért mond nekem ilyet, kisasszony? Nem elég súlyos bajom van nekem? Miért akar bemocskolni jobban, mint ahogy vagyok? Maga még nem sokat tapasztalt az életben, nem tudja, mi az, becsületből élni. Már bocsásson meg, nem akarom megsérteni. De mit is beszélek annyit, amikor az unokám . . . ki tudja, mi van vele, én jó Istenem? Én meg itt üldögélek a jó melegen és beszélek, mint akinek csak ez a dolga . . .

— Maga ne haragudjon, bácsi — a lány rádöbrent a valóságra, de nem akart visszakozni se. — Nem vagyok én bíró, se lelkiismeret. De ami igaz, az igaz. Az unokájáért nem hibás, látja, ezért ne gyötörje magát. Mindennap van közlekedési baleset. Az a másik ügy meg, három emberével . . . régen volt, igaz?

A lány elfordult. Nem akart tovább ezzel foglalkozni, nehogy ismét felkavarja a dolog. Mióta megtudta ezt az esetet, nem tudott harag nélkül az öregemberre nézni. Talán nem is harag volt ez, hanem valami olyan érzés, mint amikor jó barátját lopáson kapja az ember. A halász pontosan tudta, mi játszódott le a lányban. Nem az eszével, érzékeivel követte a hangulatváltozást. Ezek az érzékek irányították cselekedeteit élete során, kifejlődve a magányban, az elemekkel vívott harcokban. — Ejnye csak, de furcsán érzem magamat — mondta zavartan —, nagyon meleg van itt. Kimegyek egy

pillanatra. Nem jó az öreg fejnek a nagy meleg, tetszik tudni, megszédül, mint a főbe kőlintott hal. — Elindult. A lány azt hitte, vécét keres. — Bácsi, erre menjen, itt van a folyosón. — De az öregember a fejét rázta. — Kimegyek egy pillanatra.

Amikor percek teltek el, a lány megsejtette, hogy az öregember nem jön vissza többet. Felülkerekedett benne a sajnálat, kilépett a szálló kapuján, és kétszer elkiáltotta: bácsi! Neonfényes ködök úszkáltak a házak között, olyan volt, mint egy giccses filmrészlet. A lány torka elszorult. Most már nem tudta, utálja vagy sajnálja azt a szerencsétlen öregembert. Bácsi — kiáltotta még egyszer. De még csak egy falevél se rezdült az éjszakában.

A köd megsárgult a külváros pislogó lámpáinak körében. A halásznak fázott a feje; szokatlan volt, hogy fődetlen. Már órája csatangolt a nyirkos éjszakában, amikor eszébe ötlött az állomás váróterme. Ott még emberek is lehetnek. Roggyanó térdekkkel ment, mint az iszapos partokon, ahol erővel kellett kirántani csizmáját az agyagból. Fájdalmát elnyomta a düh; a lányra haragudott, aki őt, a becsületes embert így megvádolta. Mi jogon vádaskodik egy taknyos, aki semmit sem tud az életről? Hát nem ő volt az, aki soha senkinek nem ártott önszántából, hanem inkább segítéyzett másokat? Hát nem ő volt az, aki őt embert mentett ki a vizekből, a fulladásból, a végből? Hogy is? Három lány, egy gyerek meg egy idős parasztember, az összesen öt. De az ilyen fruskák csak szájaskodnak, nem tanulták meg, hogy öregember mellett a taknyosoknak hallgass a neve. Van nagy baja az embernek, és még ez is.

Lézengtek a váróteremben. Halk kék fény metszette a füst, az emberi kipárolgás és homály sűrű tömegét. Az öregember dörzsölgette a homlokát, tarkóját, aztán körülnézett. Hely bőven volt a fényesre sűrölt padokon, de ő megfelelőt keresett. És talált is. Egy őszbe csavarodott vénség tőpörödött egy vaskarú lóca végén. A hideg éjszaka ellenére nem volt nagykabátja, csupán egy sálat tekert a nyakába. Kis fonott kosárára támaszkodott, és cigarettázott. Ugyanolyan árvának tűnt, mint a halász. — Jó estét — köszönt az öregember a vénségnek, és leült melléje, illendőségből némi helyközt hagyva. A vénség ráncos hangon rábiccentett, jó estét. A halász nézte, hogy a csikket milliméter vékonyra elszívta, már a körmére bűdösödött, csak akkor morzsolta szét. — Hideg az éjszaka — mondta az öregember, de a vénség nem válaszolt. Fázósan egymásba dugta karját, és maga elé bámult, az üres szomszéd padra. A halász kényelmesen elhelyezkedett, és elernyesztette izmait. Nem bánta a kemény fapadot, hiszen egész életét egy darab deszkán ülve töltötte, víz felett. Így is tudott már pihenni. Inkább az bántotta, hogy ilyen barátságtalan a vén ember. Pedig valakinek el kellett mondani, hogy mentette ki azt az őt embert, hogy valaki meggyőződjön róla, hogy ő sohasem ártott másoknak, inkább segítéyzett másokat, és az isten nagy tévedése, hogy őtet azzal bünteti, hogy unokáját elengedte az útra. Különben még az a gyánúper támadhat az emberben, hogy ő afféle ember, aki csak magával törődik, s mellette meghalhatnak mások. Hát ez nem így van. Ezért kell elmondani az őt embert, kell, kell. De a vénség összészorította fogatlan száját, ami eltűnt a nikotintól megsárgult szakállában, és semmi hajlandóságot nem mutatott. Am egyszerre észrevette a halász, hogy a másik a váróterem kőpadlóján futtatja tekintetét, rendszeresen söprögetve kockasorról kockasorra. Hirtelen megértette az összefüggést a végig elszívott csikk, a sárga szakáll és a földkutatás között. Ennek tán nincs bagója, gondolta a halász, azért nézdegél. Kivette cigarettás dobozát. — Megkinálhatom? — A vénember szeme felragyogott. Reszkető, karomszerű ujjakkal nyúlt a papírba, sokáig kotorászott,

amíg egyet előhúzott. — Köszönöm — sípolta magas hangon. — Elfogyott, hiába, elfogyott, és minden be van csukva. — Jár így az ember — bólogatott a halász. Tüzet is adott, aztán egy darabig hallgattak. A vénember egyszer csak sírni kezdett. — Nem mondtam igazat, dehogy fogyott el a cigarettám. Nem volt nekem sose, mostanában, mindig csak az volt, amit így felszedegtettem. Hetek óta elüldözött engem hazulról a vejem, eredj magadnak, ne fald a kenyereinket, ha tenni nem tudsz érte!

A halászban kikerekedett a sajnálat. Ilyen vénséget elkergetni a semmi-be? — Hetek óta? De hát hol van, miből tud élni? A sárga szakállú ember krárogott, nagyokat fújt, letörölte könnyét. — Így vagyok, látja, váróteremben, kapualjban, a postán, amíg lehet, mikor hol, hogy ne tűnjön fel. — De hát! Ez nem igazság! Miért nem megy a rendőrségre?! Csak van törvény, ami igazságot teszen magának! — A vénség aprókat bólogatott. — Hogyne volna. De én most menjek, és jelentsem fel a saját lányomat? Nincs nekem ehhez képem, a saját lányommal. Mit mondanak nekem, hogy neveltem őtet, hogy amikor szükségem volna rá, csak elzavar, mint egy rühes kutyát? — Újra sírás környékezte, de sikerült legyőznie, megnyálazta a cigarettát, és tovább szívta. — Mindegy már nekem, higgye meg. Éltem eleget. Akár meg is halhatok. Már aludni se kell nekem, látja, hetek óta alig hunytam le a szememet, reggel mégis friss vagyok, mozgok, és nagyon keserves dolog, hogy nem sikerül meghalni.

A halász arra gondolt, hogy lám, a világ tele van bajjal, nem kímél az senkit, pusztá szerencse dolga, kinek mikor jön el a maga keserves órája. Így kell viselni, hiába, igaza van a vénembernek. Felbuzdulásában odanyújtotta egész cigarettás csomagját. — Én úgyis pipázok, füst ez csak nekem. A vénség úgy rejtette el, mint valami kincset. — Ha cigarettám van, enni se kell — mondta, és azonnal rágyújtott egy másikra.

— Lám csak — mondta a halász —, mindenkinek megvan a maga baja. Én ma behoztam az unokámat, és... — amikor sorolni kezdte, vad erővel tört rá a rettegő fájdalom. Hogy is feledkezett meg róla az előbbi órákban? Amikor az a gyerek tán halálban fekszik az orvosok keze alatt? — És mindez azért, mert elengedtem a kis kezét — magyarázta —, rágyújtottam. Minek is kellett rágyújtani!

A vénember tünődve nézelődött a váróterem nagy órájára. Áll, nyugtatja meg magát századszor, mert az óra tizenegyet mutatott. Áll, már biztos kettő van, lehet, három. Mindjárt világosodik. — Hallja, mit gyötri magát ezen? — kérdezte a halászt. — Ki felelhet egy gyerek csintalanságáért? — Én is ezt mondom magamnak — örült a halász —, ki tehet róla? Mit várhatni egy öregembertől, akinek már a feje se tökéletes? Öreg csavarok lassan mozognak, csikorognak, és milyen egy ötesztendős gyerek? Mint a csik! — Bizony, mint a csik. A gyerek még tapasztalatlan, de jó. Később megnő, felszedi magába a rossziaságot, nem ő tehet róla, hogy elvadul, mint a világ. És végtére elzavarja az apját, eredj bolond, amerre látsz, nincs rád szükségem többé. Nem ő tehet róla, és nem én, higgye meg, nem így neveltem.

— A világ — mondta nagy lélegzettel a halász —, persze hogy a világ! Mindenféle ember él abban. Én azért megtettem, amit tehettem, nem mondhatja majd az Úristen, ha számadásra kerülök eleibe, hogy no, te ember, hogy éltél, mint éltél? Én mindig becsületben, uram, mondhatom majd, becsületben, még öt embert a halálból is visszahoztam, amikor rajtam múlt. Nem tehetek róla, hogy az unokám kirántotta a kezét, és az autó elé futott.

— Kirántotta? — kérdezte a sárga szakállú ember. — Nem azt mondta az előbb, hogy rágyújtott?

— Igen, azt akartam mondani, rágyújtottam. — A halász megzavarodott. — Azt mondtam volna, hogy kirántotta? Rosszul mondtam. De hát csak nem foghatja egy gyerek kezit az ember egész napon által? — Persze hogy nem — nyugtatta meg a vénség, s hogy ismét fázott, összegömbölyödött a padon, sálába rejtette állát. Csak bogárszeme élt a szürke tömegben.

A halászt nyugtalanság ingerelte. Ide-oda helyezgette a lábát. — Az Ūristen biztos nem kifogásolja majd, amit egy fruska nekem szegezett ma este. — Ugyan mit? — kérdezte a másik. — Mit? Van türelme? Nem akar aludni? — Dehogy. — Tudja, halászember volnék én — folytatta most már nekilendülve az öregember. — Én már tizenegy éves koromban magam jártam csónakkal a folyót. Az apám is halász volt, a nagyapám is. De arrafelé, ahol mi laktunk, kevés fogás esett, nagyon kevés. Többször volt semmi a vacsoránk, mint valami. Hát amikor letöltöttem a katonai szolgálatot, levettem a kutyaórt, nekiindultam én a csónakkal, megyek én, apám, amerre látom, van bőségben harcsa a Tiszában. Na, ahogy a mostani falumhoz érek, látom én, csak akkora harcsákat húznak a csónakhoz kötve, mint a combom. Itt vannak harcsák, gondoltam, itt maradok. Ott is maradtam. Mindjárt felfogadott egy bérlő, hármán voltak testvérek, három nagyságos úr, és mert fogadkoztam, hát mindjárt egy csónakot bízott rám. Én legelsőben is új hálókat kötöttem, nagyobbakat és másilyeneket, mint addig ott, az enyémekeket nem is ismerték. Nevettek, kacagtak, hogy akkor fogok én ezzel halat, amikor ők horoggal macskát. Na, csak nevessetek! Hát fogtam én aztán egy éjszaka tizenkét mázsa harcsát! Megyek haza, a három bérlőm ott a parton, azt mondják, na lássuk, mire mentél? Mondom, csak erre. És vettem kifele a halakat. Hát néztek nagyot, hogy ez igen, te ez beválik még, mondta az egyik bérlő a másiknak. Be is váltam. De nem jól éreztem magamat, mert ez a három bérlő az istent is legombolta vona az emberről. Elkerültem aztán délebbre, egy halastóhoz. Sok száz holdnyi volt az, nem tudnám megmondani mekkora. A gazdája aztán olyan ember, akit megemlegetek, amíg élek! Annak én lettem a mindene, de hát értettem is a halakhoz. Halászembernek születni kell.

Az öregember fulladni kezdett. A nyirkos éjszaka élesztgette asztmáját. Hosszan, görcsösen köhögött. A sárga szakállú ember nem mozdult. Csak a szeme járt tovább a kövezen.

— Olyan jó ember volt az én gazdám, mint egy falat kenyér. Hogy aztán jött a felszabadulás, egyszer csak azt mondja nekem, most már én elmegyek, rád hagyom a halastavat, ha nem térek vissza, legyen a tiéd, csinálj vele, amit akarsz, fiam. Tudom, jó kezekben hagyom. El is ment, én meg otthonmaradtam roppant felelősségemmel. — Újra elmondta a történetet, csak még részletesebben, hiszen nyugodt öregembernek mesélhette, és telt az éjszakából. Most még arra is emlékezett, hogy a három emberének egyike nem halt meg azonnal, hanem sipákolva jajgatott. Torkát fúrta át egy golyó, másik a tüdejét, hangja alig volt, amikor jajgatott, s minden hörgésénél vér szökött ki a száján. — Fogtam az ölemben a fejét, törölgettem a vért a szájáról, mondtam neki, nem halsz meg, te János, tartsd magadat, orvoshoz viszlek, de mindhiába, csak jajgatott, és egyre több vért vesztett, míg végtére már hörögni se tudott, megtelt a tüdeje vérrrel, csak tátozott, mint a szárazra vetett hal, és fekete vér lettyedt kifelé a száján. A szeme, az borzalmas volt. Ahogy rám meredt, szinte mondta, ne hagyj itt meghalni engem! — És meghalt? Persze, meghalt. Na, folytassa csak. — Meghalt — mondta a halász, és már nem tudta, miért is meséli ilyen részletesen. — Meghalt mind a három. Én is lövést kaptam, de megmaradtam. A gyilkosok meg elpucoltak, sose tud-

tam meg, kik voltak. — Háború volt. — A vénember összedörzsölte kezét, cigarettát vett elő, és rágyújtott. Nem kínálta a halászt. — Májna éjszaka elmondtam ezt egy fruskának, a szálloda portásának, hát nem azt mondja nekem, hogy minek hajtottam három emberemet a halálba? Most mondja, milyen könnyen ítékeznek egy ilyen ember felett, mint én, aki soha egy tapodtat nem tántorodott a becsülettől? Hát ezt érdemlem én, amiért ma véletlenül így megvert az Isten engem, hogy az unokámat...

A sárga szakállú ember elmorzsolta a gyufa kormos fejét, aztán maga alá dobta. — Olyan maga, hallja, mint egy gyerek. Az is felvesz mindent, sértődik mindenért. Hát mit szóljak akkor én, akit hazulról zavartak el, abból a házból, amit ezzel a két karommal hordtam össze, ezzel a két kezemmel építettem? És az a lány zavart el, akit születése óta térdemen lovagoltattam, cukrot, kenyeret, ruhát vettem neki, iskoláztattam, férjhez adtam. Én mit szóljak? Ha ez magával történik, tán felakasztja magát, nem igaz? — Bizonyosan felkötöm magam — bölintott a halász. Na lássa. Én pedig nem látogatom fel magamat, nem kontárkodok bele az Isten munkájába, aminthogy az életet se én adtam magamnak, el se vehetem. Majd elveszi, ha úgy látja jónak, elég volt a szenvedésemből. De maga, hallja, csak rendelkezett a három embere életével. Úgyis mondhatnám, igaza van annak a lánynak, már ne haragudjon, tiszta hülyeség volt akkor szembeállítani őket a szekerekkel. — Már maga is ezt mondja? — Ez az igazság. Engem még az se érdekel, kié volt a halastó, kié nem, odaparancsolta három emberét a fegyverek elé, megdöglenni a halakért. Hátha annyi halat kellett volna megvédeni, mint ez a város, ha olyan szardíniás doboznyi halat, mint egy húszemeletes épület, akkor se érte volna meg, emberek ellenében. De én azt mondom, ne legyen gyerek. Maga se jobb, se rosszabb másoknál. Tán az én vejem, az én lányom különb magánál? Egy cseppet se. Ők is emberek, maga is ember, én is ember vagyok. Majd megtanulja, ha öregebb lesz, hogy jószág azért van a világon, mert gonoszság is van. Árnyék nincs fény nélkül, ember bűn nélkül, bűn büntetés nélkül. Lám, maga is bűnhődik, lehetséges, hogy éppen azért kellett magának ma behozni az unokáját.

A halász megsemmisülten, hűlő szívvel nehezedett a padra. Lehetséges, hogy ezt mondta ez a vénember? Vagy csak rosszul értette volna? Hogy nem rosszabb ő, mint ennek a lánya, aki ilyen öregembert kizavar a semmi-be? Azzal a lánnyal hasonlította össze? Hogy halálba zavarta volna három emberét? Hát már senki se érti meg, hogy becsületben élni a legnehezebb?

— Maga nem ért engem — mondta a vénségnek. Azt hiszi, könnyű szívvel voltam én, amikor három emberem meghalt? Azt hiszi, így akartam én? Dehogy akartam! Nem rendelkezem én senki életével! Még inkább mentetem, amikor lehetett! Őt embert kihúztam a folyóból, három leányt, egy gyereket, egy idős parasztembert! Őt ember köszönheti további napjait nekem! Talán nálam volt a fegyver, akivel meglőttem három emberemet?

— Dehogy magánál — mondta nyugodtan a vénember, melengetve térdait. — Különben is, hagyjuk már el, mondom, ne legyen gyerek. Hogy bírt eddig élni, ha mindent annyira magára vesz? Az embernek tudnia kell, hol hibázott, szenvedjen érte, de ne kiáltsa ki a világnak, mert akkor tele volna az élet jajgatással. Próbáljon inkább aludni, magának még szüksége van rá biztosan. Nekem már nincs. És mit mondtak az orvosok, súlyos az unokája?

— Nem mondtak semmit — motyogta a halász, ökölbe szorított keze fején révedezve, amelyen kötélnyi erek tekeregtek. — Az egyik ápolónő mondta, hogy menjek nyugodtan, megtesznek érte mindent, amit lehet. — Hát ak-

kor biztosan súlyos — bölintott a vénember. — Olyankor szoktak ilyeneket mondani. — Súlyos? — Valószínű.

— A halász ökle elernyed. Fejét lassan felemelte. Tisztult a füst a teremben, az ablakok bár ugyanolyan sötétek voltak.

— Akkor értem — mondta tompán. — Mindent értek. És nem futok meg, higgye el, én mindig becsületben igyekeztem élni, az Úristen rá a tanúm, hogy nem rajtam múltott. — Hirtelen előtörték könnyei. Nyelni kezdte őket. — Hanem az unokámat . . ., azt nem lett volna szabad . . ., te Isten, halod, az unokámat, miért kellett az unokámat?! . . .

— Csendesebben, ember — mondta fázósan a vénség, sálába motyogva —, most kezd ki vele? Inkább imádkozzon a gyerekért.

— Hát itt vagyok — nyögte a halász —, engem büntessen. Értem már nem kár . . ., három emberért ötöt adtam, ha kevés, vegyen el engem egészen, de az unokámat . . ., igazság volna ez?!

— Fázik a lábam — toporgott a sárga szakállú ember, s igyekezett egész kicsire összehúzódni. — A magáé persze nem, csizmája van. Egyre hidegebbek az éjszakák. Azt hiszem, járok egyet, jobb, ha megszokom, hogy járni kell éjszaka is, nehogy megfagyjak később.

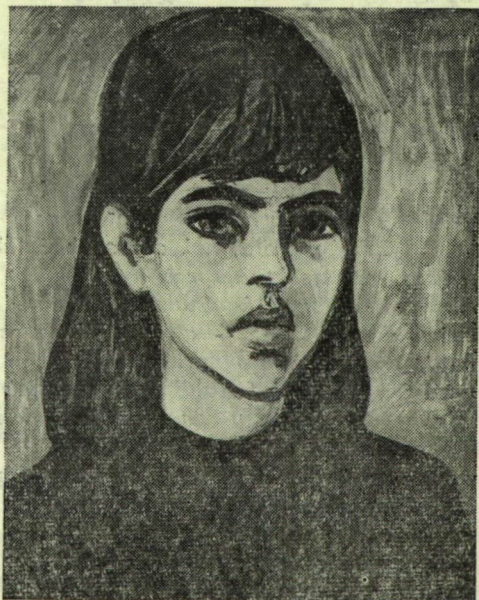
A vénember felállt, de nem sokkal lett magasabb. Apró billegő léptekkel indult végig a termen. A halász gyenge szeme nem sokáig tudta követni. Amikor megbizonyosodott róla, hogy egyedül maradt, ő is felállt, és elindult a másik irányba. Olyan utat választott, ahol nem volt ember. Tudta, hogy bár a lábai viszik, ő már tulajdonképpen halott, és mint ilyenek, semmi dolga többé az emberekkel. Csak azt az egyet szerette volna tudni még, hogy megmarad-e az unokája. Egyelőre azonban nem volt ereje, hogy a kórház felé végigmenjen a városon. Azonban rendkívül hideg volt a hajnal, feltámadt az északi szél, s valami csípős darát hordott végig az utcán. — Szokni kell a gondolatot, motyogta, hogy én öltem meg három emberemet. Nem, ezt sohasem lehet megszokni. És ha a gyerek meghal, az az én büntetésem. Nem, jószágos Isten, azt az ártatlant nem veheted el a nagyapja bűneiért.

Egyszer csak hátulról valaki a vállára csapott. Hallotta, hogy sietnek utána, de annyira elmerült, hogy megrettent. Pedig csak egy vasutas volt. Piros képű fiatalember, fatáskával. — Hova, apa? Pucér fejjel! Hol hagyta a kalapját? Láttam magát a váróteremben, most hova igyekszik? — Én? Én sehova . . ., azazhogy a kórházba. Oda, a kórházba. — Oda nem eresztik be ilyen korán! Negyednégy! Mit gondol, negyednégykor? Nagy urak azok ott a kórházban! — Hát majd ha lehet. — És addig? Reggel kilencig csak nem akar az utcán ténferegni, öreg? Maga falusi, ugye? — Az én, halászember vagyok. Az vagyok. — Na lássa, öregem, reggelig még meg is fagyhat. Nézze csak, pillézik a tócsa széle. Mínusz két fok lehet. Na, jöjjön apa, valahogy csak meglesz nálam. — Ugyan! — a halász megrettent, csak nem viszi el magával ez az idegen vasutas? És beszélni kell újra, újra . . . — Jöjjön, apa, ne beszéljen, persze, arra készüljön fel, hogy a feleségem nem fog örülni, de hát maga olyan becsületes embernek látszik, mint az én nagyapám volt, amíg élt, tudja, mi volt az öreg? Juhász! Az bizony. Hogy tudott mesélni! Na, gyereünk, apa, majd meglesz a konyhában, tudja, három rajkóm van nekem és egy szobám.

Az öregember nem tudott ellenkezni. Annyi kín, annyi rettegés és gondolat kavargott benne, hogy alig érezte a hideget. Egyetlen gondolat volt csak élesebb minden másnál. Hogy becsületes embernek látszik. Látszik! Szerette volna a vasutasnak arcába mondani, hogy téved. De nem mondta.

Az unokájára gondolt, hogy reggel még tudnia kell, megmarad-e? Hogy reggel megfogja a kezét. Borzasztón érezheti magát az az ötesztendős kisgyerek a kórházban. Azt várja, hogy a nagyapja nyújtsa neki a kezét. Reggel még oda kell mennie. Aztán... majd a többi jön. — Tudja, az unokám — mondta görcsös sóhajjal — a kórházban van. — Azt a mindenit — füttyentett a vasutas. — Vakbél? Sérv? Az én két kölykömet operálták ezekkel. Minden gyerek vagy vakbelet, vagy sérvet kap. Ficákolnak, ez a vége. — Nem, hanem baleset — mondta az öregember, és úgy érezte, meglopja bizalmával ezt a vasutast. — Ma reggel, azazhogy tegnap reggel behoztam a kisunokámat a városba. Nem akartam hozni, de hát... — kezdte mesélni. Mit is mondott a vénember? Ne kiáltsa ki az ember a szenvedését másnak, mert akkor tele volna a világ jajgatással. Ezért vigyázni kezdett, hogy csak a pusztá tényeket mondja.

Mentek, szemben az északi széllel. Időnként rászorította tenyerét mézítelen homlokára.

Kosztá Rozália: Leányportré